

Відгук

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, професора

Людмили Миколаївни Завацької

на дисертацію **Данілової Лариси Володимирівни «Соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентській молоді у процесі благодійної діяльності»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка, 23 – соціальна робота

Актуальність обраної теми. Інтенсивний розвиток ринкових відносин та процеси світової глобалізації, як багатогранні загальноцивілізаційні явища, безпосередньо впливають на рівень освіченості й культури всього населення та якість людського потенціалу загалом. Розбудова нашої держави на демократичних засадах вимагає переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, покликаної забезпечити всебічне зростання і розкриття культурного, інтелектуального та духовного потенціалу особистості.

За таких умов проблема формування почуття милосердя в студентській молоді набуває особливої актуальності, оскільки її вирішення сприятиме (передусім у процесі навчальної, виховної та суспільно-благодійної діяльності) підвищенню рівня сформованості гуманних почуттів, ціннісних механізмів моральної регуляції поведінки особистості, основу яких становлять людяність, милосердя, толерантність.

У руслі зазначеного важливим і своєчасним є звернення Л.В.Данілової до творчого і критичного переосмислення ідей, що стосуються проблеми формування гуманної особистості студентства закладів вищої освіти засобами змісту соціально-виховного процесу та залучення молоді до різних видів благодійної діяльності.

З огляду на це, а також через відсутність у аналітичних дослідженнях практики соціально-педагогічної діяльності цілісної системної розвідки щодо спеціально організованого процесу формування гуманних почуттів, гуманної

поведінки і відповідно милосердя в студентській молоді, актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження. Зокрема, цілком слушно поставлено мету дослідження, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці соціально-педагогічних умов формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності. Чітко аргументовано використання обраних методів дослідження з урахуванням специфіки наукової розвідки (зіставлення положень філософської, педагогічної та соціологічної науки; синтез та узагальнення наукових підходів і концепцій; аналіз процесів благодійності в умовах виховної діяльності; педагогічний експеримент, методи математичної статистики; обробка та графічна інтерпретація матеріалів дослідження та інші).

Для реалізації мети дослідження Л.В.Данілова опрацювала достатню кількість джерел (246 найменувань, і з них – 7 іноземною мовою). Використані джерела свідчать про міцну джерельну базу та значну науково-пошукову роботу, що сприяло проведенню об'єктивного аналізу означеної проблеми.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою Л.В.Данілової дає підстави стверджувати про достатній рівень обґрунтованості і достовірності її основних наукових положень, висновків і пропозицій.

Дисертація характеризується науковою новизною. Рівень новизни, який подається вперше та відображає найбільш суттєві наукові результати на основі обґрунтування і перевірки соціально-педагогічних умов формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності, збагачення змісту діяльності закладу вищої освіти морально-духовними цінностями, залучення студентської молоді до різних видів благодійної діяльності в позааудиторній роботі, використання соціального проектування

як засобу формування почуття милосердя студентської молоді в благодійній діяльності надав можливість дисертантці теоретично узагальнити та практично розв'язати зазначену наукову проблему.

Позитивно, що Л.В.Данілова вибудувала алгоритм аналізу формування почуття милосердя в студентської молоді, по перше – спираючись на теоретичні засади формування зазначеної моральної якості, провівши наукову розвідку генези проблеми формування почуття милосердя в студентської молоді та здійснивши аналіз сформованості зазначеного почуття у процесі благодійної діяльності студентства; по друге – розробивши соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентської молоді у процесі благодійної діяльності та репрезентувавши результати експериментальної роботи.

Привертає увагу ґрунтовний аналіз, здійснений здобувачкою, понять: «милосердя», «почуття милосердя особистості», «формування почуття милосердя в студентської молоді», «благодійна діяльність студентів» (розділ I). Спираючись на наукові розвідки мислителів минулого та вітчизняних науковців, які прямо чи опосередковано вивчали сутність, зміст та особливості інтегральної якості особистості, що характеризує готовність людини до прояву морального вчинку, авторка з'ясувала, що формування почуття милосердя в студентської молоді у процесі благодійної діяльності – це інтегральне утворення, що складається з інтелектуального, емоційно-ціннісного, діяльнісного та рефлексивного компонентів. Проте сучасний навчальний процес закладу вищої освіти здебільшого орієнтований лише на оволодіння освітньо-кваліфікаційними програмами з майбутньої професії з недостатнім приділенням уваги формуванню почуття милосердя в студентської молоді через організацію благодійної діяльності (стор.109 дисертації).

Побудова експериментальної роботи Данілової Лариси Володимирівни базується на: взаємопов'язаних закономірних параметрах, які визначають можливість інтенсифікації процесу навчання; характеристиці основних

властивостей середовища благодійної діяльності закладу вищої освіти; розробці критеріальної бази, визначення рівнів й показників сформованості почуття милосердя в студентській молоді; визначення методики діагностики критеріїв (мотиваційно-ціннісного, когнітивного і поведінкового) і показників дослідження, що дозволяє легко орієнтуватися у запропонованих у дисертації методиках та високо оцінити їх ефективність.

Зміст другого розділу дисертації присвячений теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці соціально-педагогічних умов формування почуття милосердя в студентській молоді у процесі благодійної діяльності. Варто відзначити ретельну роботу авторки щодо аналізу результатів педагогічного експерименту, що виявив пряму залежність між рівнями сформованості почуття милосердя в студентській молоді у процесі благодійної діяльності та застосуванням розроблених і запроваджених у виховну практику соціально-педагогічних умов формування досліджуваного феномену.

В основу проведення формувального експерименту авторкою було закладено вивчення студентами елективних спецкурсів за вибором «Благодійництво як моральний феномен ХХІ століття», «Волонтерський рух та благочинність у молодіжному середовищі» та їх участь у виховних заходах, тренінгових заняттях, флешмобах, семінарах-зустрічах, майстер-класах, бесідах, диспутах, ділових іграх та інш.. До суттєвих переваг дослідження слід віднести використання соціального проектування як засобу формування почуття милосердя студентській молоді у благодійній діяльності.

Оцінка та аналіз результатів експериментальної роботи дозволили авторці довести ефективність соціально-педагогічних умов формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності та успішність здійсненого експерименту, що підтвердилось позитивною динамікою щодо формування у респондентів мотиваційно-ціннісного, когнітивного та поведінкового компонентів. Загалом, аналіз проблеми дав

можливість здобувачці зробити аргументовані висновки до розділів та загальні висновки, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Дисертаційна робота відзначається доцільною структурованістю, збалансованістю теоретичного та емпіричного матеріалу, характеризується достатнім ступенем обґрунтованості наукових положень. Зміст констатувального і формувального етапів роботи суттєво доповнюють додатки. Запропоновані матеріали посилюють основний зміст дисертації, збагачують теорію і практику рецензованого соціально-педагогічного дослідження.

Основні положення дисертації Л.В.Данілової повною мірою відображено у 9 наукових працях, з яких: 4 статті в наукових фахових виданнях України, 2 зарубіжні публікації, 3 - у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Значущість результатів дослідження для науки і практики. Наукове значення дисертаційної роботи Л.В.Данілової полягає в тому, що її наукові положення, висновки і рекомендації поглиблюють і збагачують теоретичні, методичні та практичні питання розкриття сутності соціально-педагогічних умов формування почуття милосердя в студентській молоді у процесі благодійної діяльності. Вважаємо, що запропоноване дисертанткою організаційно-методичне забезпечення, форми та методи формування інтегрального утворення, що характеризує високодуховну цілісну особистість можуть бути використані дослідниками для актуалізації досвіду і прогнозування можливостей його використання в соціально-виховному просторі сучасності. У цьому ми вбачаємо теоретичне значення виконаної дисертаційної розвідки.

Не викликає сумніву **практичне значення** результатів проведеного дослідження. Його теоретичні та практичні положення можуть бути використані науковцями та практиками у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти, у системі позааудиторної виховної роботи зі

студентами, а також під час розробки проектів та програм громадських і волонтерських організацій.

Важливість результатів дисертаційного дослідження підтверджують документи про їх використання та впровадження у практику роботи чотирьох вищих навчальних закладів (довідки з яких наявні у дисертації) .

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. Вважаємо, що здобувачка на основі всебічного і глибокого аналізу проблеми розробила логічну структуру дисертаційного дослідження. Робота, загальний обсяг якої складає 223 сторінки, з яких основного тексту – 160 сторінок, складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків і за структурою відповідає діючим вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дисертаційного дослідження, сформульовано його мету і завдання. Визначено об'єкт, предмет, наукову новизну, практичне значення, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та впровадження їх у практику. У першому розділі здійснений аналіз теоретичних засад формування почуття милосердя в студентської молоді у процесі благодійної діяльності.

У другому розділі теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентської молоді у процесі благодійної діяльності. Зважаючи на це, можна стверджувати, що опонована робота є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, що в сукупності є суттєвим для розвитку соціальної педагогіки. Дисертантці вдалося реалізувати його мету, розв'язати усі дослідницькі завдання. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. В цілому, оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження

Л.В.Данілової, вважаємо за потрібне висловити певні *побажання та зауваження дискусійного характеру*:

1. Потребує уточнення об'єкт дослідження, оскільки зазначене формулювання є занадто загальним і не відображає специфіки теми дисертації. Милосердя розглядається як одна із моральних якостей особистості, а в об'єкті задекларовано процес морального виховання, який включає і інші моральні якості.

2. Історична ретроспектива формування почуття милосердя, запропонована дисертанткою у підрозділі 1.1, не відображає соціально-культурних особливостей формування зазначеної якості в менталітеті українців і дослідження окресленої проблеми у теорії та практиці вітчизняної педагогіки. На нашу думку, культивування моральних уявлень відбувається у відповідному середовищі, тому доцільною є його характеристика у контексті вітчизняного історико-педагогічного процесу.

3. Дисертантка зазначає (стор.96), що у дослідженні надається перевага методу оціночних суджень, сутність якого полягає в тому, що оцінювання здійснювали компетентні особи – викладачі, куратори академічних груп, ректорат, порівняно з методами рейтингу і незалежних характеристик. Вважаємо надання такої переваги окремому методу не зовсім обґрунтованим, оскільки він може бути досить суб'єктивним.

4. До побажань авторці щодо представленої роботи також варто віднести необхідність більшої деталізації діяльності Центрів молодіжних ініціатив, оскільки, як зазначено в дисертації, вони відіграють суттєву роль у формуванні почуття милосердя студентської молоді.

5. На стор. 152 авторка зазначає, що серйозною вадою традиційного підходу до формування милосердя молоді є нехтування психолого-педагогічними особливостями соціалізації молоді. Тому, на нашу думку, в межах зазначеного підрозділу, окремої характеристики потребує процес соціалізації студентської молоді в умовах закладів вищої освіти.

Проте, висловлені зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки рецензованого дослідження.

Загальний висновок. Аналіз дисертаційної роботи «Соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентській молоді у процесі благодійної діяльності», автореферату та праць здобувачки, опублікованих за темою свідчить, що дисертація за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу є завершеним самостійним дослідженням, що відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її авторка Лариса Володимирівна Данілова заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка, 23 – соціальна робота.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри соціальної роботи

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Л. М. Завацька

Підпис кандидата педагогічних наук, професора, завідувача кафедри соціальної роботи Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка Л. М. Завацької засвідчую:

Начальник відділу кадрів

Л. Ф. Лук'яненко